

RELIGIE IN DE ETHER

Erfgoed KTRC-KTRO

Godfried Kwanten

Met het dichtdraaien in december 2015 van de subsidiekraan van de levensbeschouwelijke programma's door derden op radio en televisie kwam een einde aan een decennialange traditie. Aan katholieke zijde verdwenen de uitzendingen van Braambos noodgedwongen van de buis. KADOC bewaart het diverse erfgoed dat samenhangt met de katholieke radio- en televisie-omroep na de Tweede Wereldoorlog.

Katholieken en / op de openbare omroep

Tegenover het publieke gebruik van geluid en (bewegend) beeld namen de katholieken in ons land vaak een dubbele houding aan. Enerzijds ervaarden zij die media als gevaarlijk, als een 'instrument van de duivel', een bedreiging die kon leiden tot een bederf van zeden en opinies in brede lagen van de bevolking. Anderzijds beschouwden zij ze ook als een kans, als een hefboom voor voorlichting en educatie en als kanalen voor de verspreiding van de eigen boodschap en standpunten. Zeer snel zou de kerk initiatieven nemen op dat terrein. De missiecongregaties schakelden vanaf het einde van de negentiende eeuw de camera in hun missiepropaganda in. In hun pastorale werk gebruikten veel religieuzen filmvoorstellingen. De Katholieke Filmliga (°1928) lichtte voor over aan en af te raden films. Ook op de openbare omroep, eerst via de radio, later via de televisie, lieten de katholieken zich niet onbetuigd. Toen in 1953 een publieke Nederlandstalige omroep op televisie van start ging, werd nog datzelfde jaar in de schoot van de Interdiocesane Commissie der Opiniemachten gestart met een Katholiek Televisie- en Radiocentrum. Het KTRC bouwde voort op de vooroorlogse Katholieke Vlaamse Radio Omroep en de Commissie van Godsdienstige Radio-Uitzendingen. Het moest "mogelijkheden scheppen voor de uitstraling van de katholieke gedachte, langs de moderne technische communicatiemiddelen". De grote christelijke sociale en culturele organisaties (ACW, Belgische Boerenbond, NCMV) waren nauw betrokken bij dat initiatief, dat ze financieel sterk ondersteunden.

VRIJ VAN ZEGEL

STEENDRUK A. SOMERS MERKSEM

Affiche van het
KTRC, ca. 1970.
[Leuven, KADOC,
KCA92]

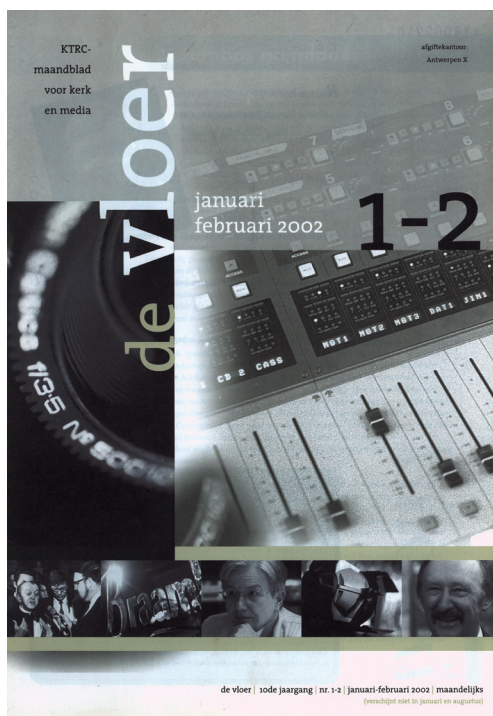
Op 1 september 1959 werd KTRC een autonome organisatie onder voorzitterschap van Raf Hulpiau (ACW). Die gaf in 1966 de fakkel door aan Fons Margot (NCMV), die op zijn beurt in 1977 werd opgevolgd door Jan Hinnekens (Boerenbond). De laatste voorzitter, vanaf 2002, was Luc Delanghe (ACW). De dagelijkse leiding van het KTRC werd achtereenvolgens waargenomen door de secretarissen Jef Deboodt en Huib Dejonghe, door de secretaris-generaal René Bodson (1960-1992) en de directeurs Ernest Henau en Toon Osaer (vanaf 2007). Intussen was op 23 mei 1980 ook het omroep-huis Katholieke Televisie- en Radio-Omroep (KTRO) opgericht. Het nieuwe omroepdecreet van december 1979 maakte de oprichting van een aparte vereniging noodzakelijk voor het maken en uitzenden van programma's "die afgestemd zijn op het verschaffen van informatieve duiding en opiniëring bij de actualiteit". KTRO stond in voor de productie van radio- en televisieprogramma's vanuit de katholieke levensbeschouwing. KTRC bleef zorg dragen voor de meer algemene pastoraal via de omroep, onder andere door de uitgave van eigen publicaties.

Uniek erfgoed

De afgelopen dertig jaar ontving KADOC regelmatig omvangrijke erfgoedpakketten vanwege KTRC-KTRO. Naast het (bescheiden) archief van KTRC-KTRO zelf, bevindt zich heel wat nuttige informatie in de archieven van de ondersteunende maatschappelijke organisaties. Die laatste leverden immers, zoals hoger al geschreven, vaak financiële middelen en bestuurders op sleutelposities. Ook in door KADOC bewaarde persoonsarchieven van onder anderen Fons Margot en Ernest Henau is relevante informatie aanwezig. Het meest waardevolle bestand is dat van voormalig secretaris-generaal René Bodson. Die verzamelde systematisch bronnenmateriaal, mee ten behoeve van de geschiedschrijving van de katholieke aanwezigheid na 1930 in de openbare omroepen. Tot zijn overlijden in 2008 werkte hij intensief aan dat historische luik. In KADOC vindt de onderzoeker ook de publicaties van KTRC-KTRO, vaak van periodieke aard (*Televisie-Informatiebulletin*, 1960-1981, *Omroep-Informatie*, 1966-1980, *KTRC. Informatiebulletin*, 1981-1992, *De Vloer: KTRC maandblad voor kerk en media*, 1993-2003, *Het Braambos*, 1993-2008). Verwant daarmee zijn ook de regelmatig verschijnende teksten van radio- en televisieprogramma's.

Maar dé blikvangers zijn natuurlijk de duizenden dragers van beegend beeld en geluid. Niet alleen hun aantal, maar ook hun diversiteit springt in het oog. Zo zijn er audiobanden van de missie-uitzendingen op de radio 'Vlaanderen zendt zijn zonen uit' van de scheutist Jan Joos of audiocassettes, later cd's, van het religieuze programma-aanbod op de radio op zondagavond. Televisieproducties - waaronder ook de eucharistievieringen op zondag - treffen we voor de vroegste jaren aan op filmrol of pellicule, later op diverse soorten videoband en uiteindelijk ook op digitale drager. Van televisieprogramma's als *Luceat*, *Kruispunt*, *Waarom Chris-*

tenen geloven, Kerkwerf, Tussen Staf en Mijter, Gesprekken met Christenen en Braambos bleven niet alleen de eindproducten bewaard, maar vaak ook het ruwe, niet uitgezonden materiaal, de zogenaamde ‘rushes’.

Video en tijdschrift,
uitgegeven door het
KTRC.
[Leuven, KADOC,
KVB568 en
KYB2710]

Die dragers van beeld en geluid plaatsen de erfgoedbeheerder voor grote uitdagingen. Hun inhoudelijke ontsluiting is een bijzonder arbeidsintensief karwei dat kan resulteren in algemene overzichtslijsten van programma's of zelfs gedetailleerde beschrijvingen van alle thema's, personen en plaatsen die - eventueel shot per shot - worden getoond. Ook op technisch vlak is de uitdaging enorm. Bewaren op oorspronkelijke drager is geen optie, nu al laten de apparaten om de diverse categorieën film- en videobanden af te spelen, het afweten. Een massale omzetting van fysieke naar digitale drager dringt zich op en is ook volop bezig. KADOC doet daarvoor een beroep op het aanbod van het Vlaams Instituut voor Archivering (VIAA). LIAS (Leuven's Integraal Archiveringssysteem) waarborgt dan weer een permanente en veilige bewaring en beschikbaarheid van digitale kopieën en hun metadata. Wat eens zeer vluchtig in de ether hing, bevindt zich nu 'voor de eeuwigheid' in een digitaal depot. Het is de ambitie van KADOC om in LIAS beeld en geluid online aan te bieden aan de onderzoeker, die daarvoor over gebruiksvriendelijke zoekinstrumenten beschikt.

Onderzoek

Welke onderzoeksmogelijkheden biedt het hier beschreven erfgoed? Wie interesse heeft voor mediastudies, vindt er basismate-

mediaorganismen interdiocesane.
Commissie van de Sociale Communi-
catie middelen interdiocesane en
diocesane informatie diensten van
dienst van de bisschoppenconfer-
entie informatiecentrum voor
Cinematoграфisch en discografisch
vormingswerk centrum voor informa-
tie van de kerken van kerken van CIP.
Christelijke organisatie voor Bege-
leiding van de Bisschoppelijke Conferentie
Kerk Katholieke film van Katho-
lieke Televisie en radio centrum
Katholieke Televisie- en radio om-
roep Kerk en leven mediaorganismen
interdiocesane commissie
van de Sociale Communicatie mid-
delen interdiocesane en diocesane
informatiecentren diensten van
de bisschoppenconferentie informatie
dienst centrum voor Cinematografisch
en discografisch vormingswerk
centrum voor informatie aan de
kerken kerken van CIP Christelijke
organisatie voor Begeleiding van de
Bisschoppelijke Conferentie Katholieke centrum
voor leeren informatie en Katholieke
voorziening Kerk en leven media-
organismen interdiocesane commu-
nie van de Sociale Communicatie mid-
delen interdiocesane en diocesane informa-
tie diensten diensten van de bisschop-
pen conferentie Katholieke film en foto.

riaal voor onderzoek over het fenomeen van de levensbeschouwelijke uitzendingen/gastprogramma's op de openbare omroep. Wat was hun historische en politiek-ideologische achtergrond, waarom nam de wetgever daartoe een initiatief en waarom werden ze ook weer afgevoerd? Hoe vulden de katholieken hun programma's in, wat was de aard en evolutie van hun aanbod, welke *formats* of sjablonen hanteerden zij en op welk publiek mikten zij?

Maar hét belang van de uitzendingen ligt vooral in het feit dat ze een caleidoscoop, een rijke neerslag vormen van de decennialange wisselingwerking tussen religie, cultuur en samenleving, niet toevallig ook het leidmotief van de KADOC-collectievorming. Als geen ander weerspiegelen ze hoe kerk en religie in interactie gingen met de domeinen onderwijs en opvoeding, zorg, politiek, jeugd, kunst, pers, landbouw, bedrijfsleven, ontwikkelingssamenwerking enzovoort. Daarbij hadden ze oog voor veelkleurigheid: niet alleen de kerkelijke hiërarchie komt aan het woord of in beeld, maar een diversiteit aan grote en kleine groepen, eventueel in de rand van de kerk, of uit het ruime middenveld. Duizenden personen - bekend en onbekend - passeren de revue. Dat de uitzendingen over een lange periode gespreid zijn, maakt het bovendien mogelijk evoluties vast te stellen, bijvoorbeeld in de liturgie, in de plaats van de leek in de kerk, in de positie van de vrouw (religieuzen en niet-religieuzen), in de opvattingen over missie, in volksdevoties of in de relaties met andere godsdiensten, maar ook in het levensbeschouwelijk karakter, het programma en de activiteiten van grote en kleine middenveldorganisaties. In het algemeen illustreren de uitzendingen de gewijzigde positie en relevantie van kerk en levensbeschouwing in de samenleving en zijn ze prima bronnenmateriaal voor de studie van de secularisatiethese.

Op te merken valt dat de bestanden van KTRC-KTRO maar het topje van de ijsberg zijn in de hele KADOC-collectie van uitzendingen op de publieke omroep. Het centrum bewaart eveneens de programma's van de Evangelische Radio & Televisie Stichting (ERTS) en de Protestantse Omroep (PRO). Dat gebeurt in samenwerking met Evadoc. Ook de collecties van andere levensbeschouwelijke omroepen zijn welkom: daarvoor worden de nodige contacten uitgezet. Ten slotte zijn ook de producties aanwezig die zogenaamde 'derden' als het ACV, de Boerenbond, de CVP/CD&V en NCMV/UNIZO jarenlang verzorgden op de openbare omroep.